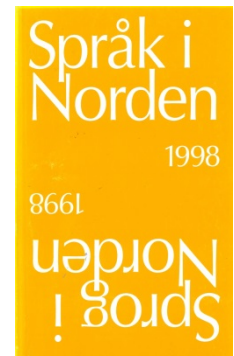

Sprog i Norden

Titel: Livet på två språk. Konflikter och kompromisser
Forfatter: Mikael Reuter
Kilde: Sprog i Norden, 1998, s. 165-169
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Livet på två språk. Konflikter och kompromisser

Mikael Reuter

Det har skrivits en hel del om språkförhållandena i Finland, både i vetenskapliga verk och i mer populära framställningar. Ett av de mest lödiga verken är boken *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv* av Erik Allardt och Christian Starck (1981). Men hittills har vi saknat både en djuplodande och heltäckande objektivt vetenskaplig beskrivning av tvåspråkigheten och språkförhållandena ur olika synvinklar och en mer populär sammanfattande presentation av dem. De luckorna har nu fyllts av två nyutkomna verk, det ena på engelska och det andra på både engelska och svenska.

Språkförhållanden i internationell belysning

Den kanadensiske professorn Kenneth D. McRae har en gedigen bakgrund som flerspråkighetsforskare ur samhällsvetenskaplig synvinkel. Den bok han nu har skrivit om Finland, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies. Finland*, är den tredje i en serie där de två tidigare böckerna handlar om Schweiz och Belgien. En kommande bok ska handla om Kanada, och den följs i sin tur av en sammanfattande jämförelse.

Man behöver inte läsa många sidor i McRaes bok för att inse att hans kunskaper om Finland är imponerande. Intrycket förstärks när man ser på bibliografin: 39 sidor med över sjuhundra källor. Författaren läser själv svenska utan större svårigheter och säger sig klara av också enklare finska texter, men han har dessutom haft hjälp av två finska forskare, Mika Helander och Sari Luoma. Dessutom har han konsulterat och intervjuat ett stort antal experter. Det är inte lätt att hitta några fel och brister i den närmare fyrahundra sidor långa tättskrivna texten.

Bokens första kapitel handlar om Finlands historia från svenska tiden till efterkrigstiden. Även om huvudsyftet är att ge en

Mikael Reuter

historisk bakgrund till språkförhållandena, kan kapitlet bra läsas som en intressant allmän introduktion till Finlands historia – sedd med en utomståendes objektiva ögon. Läsaren får en inblick i de språkliga och politiska förhållandena ända sedan tiden för den första svenska bosättningen under tidig medeltid. Språkkonflikterna under 1800-talets senare hälft och tiden mellan självständighetsförklaringen och vinterkriget beskrivs på ett objektivt och analytiskt sätt med internationella utblickar. Också den som anser sig rätt väl insatt i den historiska utvecklingen kan få en hel del aha-upplevelser.

De återstående tre huvudkapitlen handlar om språkgrupper och social struktur, stereotyper, attityder och politik samt den juridiska och institutionella ramen. Boken avslutas med en överblick över situationen i dag och en sammanfattande och jämförande diskussion om Finland som en multidimensionell modell.

Det finns få länder i världen där språkgruppernas geografiska och sociala fördelning är så väl kartlagda som i Finland, och det finns knappast något verk där alla de uppgifter som finns har samlats så överskådligt och detaljerat som i den här boken. Här redogörs också för finländarnas kunskaper i det andra inhemska språket och för framför allt finlandssvenskarnas praktiska språkanvändning i olika situationer och inom olika domäner. Också språkvårdens principer och finlandssvenskans utveckling presenteras i ett perspektiv som sträcker sig över hela nittonhundratalet.

Växlande attityder

Kapitlet om attityder och politik bjuder på särskilt intressant läsning. Kenneth McRae redogör där bl.a. för en enkätundersökning som han själv låtit utföra enligt samma frågeformulär som han hade använt i Schweiz och Belgien. Medan språkgrupperna i Schweiz genomgående visade respekt för varandra och såväl flamländare som valloner i Belgien gav varandra låga sympatipoäng, var situationen i Finland assymetrisk. De svensk-

språkiga gav finnarna höga poäng, medan finnarna rankade de svenskspråkiga (liksom svenskarna i Sverige) lågt – efter bl.a. samer, norrmän, ester, ungrare, engelsmän och japaner. Detta var emellertid bara en attitydundersökning bland många, och dess resultat kan naturligtvis diskuteras – vilket McRae också gör.

Presentationen av politik och attityder har förståeligt nog inte nått riktigt fram till dagens situation. Svenska Finlands folktings stora attitydundersökning från våren 1997 har av naturliga skäl inte hunnit med, och i diskussionerna om svenskspråkigas möjligheter att nå höga ämbeten nämns t.ex. inte hur nära Elisabeth Rehn var att väljas till president i folkvalet 1994, och inte heller att både ärkebiskopen och kommendören för försvarsmakten i dagens läge är svenskspråkiga. De bristerna är i alla fall triviala med tanke på de oerhört omfattande och detaljerade uppgifter man i övrigt får om förhållandena mellan språkgrupperna.

Apropå försvarsmakten: ett av de mer intressanta avsnitten handlar om språkförhållanden och språkstrider inom armén och framför allt officerskåren. Bland officerarna på den s.k. vita sidan i inbördeskriget var de svenskspråkiga överrepresenterade, inte minst på grund av att en betydande del av de i Tyskland tränade jägarna var svenskspråkiga, liksom också många av de officerare som hade en bakgrund i den kejsarliga ryska armén. Konflikterna kom att få två dimensioner, dels en rent språklig finsk-svensk, dels en som gällde rysk respektive tysk bakgrund. Dessa sammanföll inte, men en övergripande "fosterländskhet" bland yngre officerare hade som mål att från den högsta militära ledningen eliminera både svenskspråkiga officerare och officerare med rysk bakgrund. Resultatet var att många svenskspråkiga officerare på 1920- och 1930-talet förfinskade sina namn och bytte till finsk identitet för att trygga sin karriär.

Språkfred men demografisk försvagning

I de avslutande kapitlen konstaterar Kenneth McRae att det i dag i huvudsak råder språkfred i Finland och att många, också på

Mikael Reuter

finskt håll, inser nyttan av det svenska språket och den svenska befolkningsgruppen. Svenskan stöds också av det nordiska samarbetet och av Ålands särställning. Hotet mot finlandssvenskarna är i stället demografiskt. På drygt hundra år har finlandssvenskarna minskat från ca 14 procent till knappa sex procent av befolkningen, även om de i absoluta tal är ungefär lika många nu som 1880, dvs. 295 000 (toppen nåddes 1940 med 354 000). Trots att minskningen under de senaste tjugo åren har avmattats både absolut och proportionellt, kan det bli svårt att i längden upprätthålla en levande och funktionell tvåspråkighet. Svenskan kommer säkert i en överskådlig framtid att behålla sin formella status som det ena nationalspråket, men den får i allt högre grad i praktiken drag av ett minoritetsspråk.

I en recension som denna är det svårt att ge Kenneth McRaes bok rättvisa. Varje sida är full av relevant och intressant information. Det är ingen överdrift att säga att språkförhållandena i Finland aldrig tidigare har presenterats så ingående, mångsidigt och objektivt som här. Boken bör bli ett standardverk för alla som intresserar sig för språksituationen i Finland och för flerspråkighetens villkor i allmänhet.

Kenneth D. McRae, Conflict and Compromise in Multilingual Societies. Volume 3, Finland. Wilfrid Laurier University Press 1977. 429 s. (inklusive bibliografi och register).

Faktapaket i lättsmält form

Som finlandssvensk irriterar man sig ofta över okunskapen utomlands – och inte minst i Sverige – om språkförhållandena i Finland. Många är helt ovetande om att det finns en svensk befolkning i Finland, med egna skolor, egna dagstidningar och andra institutioner. Det har därför länge funnits ett behov av en informativ och lättläst skrift om tvåspråkigheten och dess bakgrund och utsträckning.

Boken *Livet på två språk – den finländska modellen* (på engelska *Life in two languages – the Finnish experience*) har som uttalat syfte att presentera språkförhållandena i Finland för

en utländsk läsarkrets för att visa på en modell för hur minoritetens rättigheter kan tillgodoses och konflikter lösas på fredlig väg. Till sin uppläggning har den mycket gemensamt med Kenneth McRaes bok: en historisk återblick, en presentation av demografiska, kulturella och institutionella förhållanden, en genomgång av språklagstiftningen och en beskrivning av Ålands särställning.

Men i fråga om syfte och omfång är böckerna inte jämförbara. McRae skriver vetenskap för fackfolk, i en volym på närmare fyrahundra sidor. *Livet på två språk* är visserligen också skriven av experter, men den är populärt skriven för en allmän publik och illustrerad med bilder, inte tabeller. Med sina 97 sidor är den bara ungefär dubbelt så tjock som enbart litteraturförteckningen i McRaes bok.

Framför allt är *Livet på två språk* beskrivande snarare än resonerande och kritiskt granskande. Den ger en klar och tämligen objektiv bild av samexistensen mellan finska och svenska, även om alla författarna hör till den svenska befolkningsgruppen. En kortfattad förteckning över viktiga historiska tilldragelser, från det s.k. första korståget till Finland 1155 till Finlands anslutning till EU 1995, hjälper utländska läsare att orientera sig i historien.

Livet på två språk – den finländska modellen är en bok som man gärna sätter i handen på den som vill veta mer om språkförhållandena i Finland. I och med att boken också har kommit ut på engelska täcker den ett allmänt informationsbehov också för en internationell läsekrets. Den som vill fördjupa sig på allvar i ämnet kan sedan gå över till att läsa McRae.

Kristina Beijar, Henrik Ekberg, Susanne Eriksson och Marika Tandefelt, Life in two languages – the Finnish experience. Schildts 1997. 97 s.

– *Livet på två språk – den finländska modellen.* Schildts 1998.